

Nuummit fra Nuuk

Av Chr. W. Bauditz, Lapidomanen Nr. 2 - 1987

Oversatt til norsk av Sissel Marie Caspari

I tidenes løp er det funnet særpregede smykkesteiner på Grønland. Det er gode muligheter for å finne spennende mineraler og bergarter fordi luften er så tørr at fjellet forvitrer mye langsommere enn på sydlige breddegrader. Hvis f.eks. Ivigtut og Ilimassaq hadde ligget i tropene så hadde de spennende mineralene derfra vært «jord».

I området omkring Godthåbsfjorden finnes de eldste kjente bergarter på jorden. Inne i bunnen av fjordsystemet ved Isua, ligger den båndete jernmalmen som er ca. 3,8 milliarder år gammel. Kanskje er den eldre? På denne tiden kom det et tett meteorittregn som tilførte så mye energi at jordskorpen ble ødelagt slik at dateringsmetodene ikke sikkert kan føres lenger tilbake.

Kikker man på månen med en kraftig kikkert, kan du se en overflate som minner om jordklodens på den tiden. Antagelig mistet jorden sin opprinnelige atmosfære og den nåværende oksygenholdige atmosfære begynte deretter å dannes. Nesten like gammel som jernmalmen er Amitsoq - gneisene - ca. 3,7 milliarder år og Nuukgneisene - ca. 3 milliarder år. Disse er de alminneligste bergartene i området. Dessuten finnes andre forekomster i gneisene som Malene - Suprakrystalline med amfibolitter og metasedimenter, som for det meste er dannet før Nuuk-gneisene, ved metamorfose av lavaer og sedimenter i dypet.

I 1982 fant geologen Peter Appel ved en tilfældighet en særpreget amfibolitt i området syd for Nuuk -

VELKOMMEN TIL Nord-Norges steinbutikk

**Bertnes
Geo-Senter**

H. KVALNES

Boks 36, N-8052 Bertnes - Tlf. (081) 14 303
Bankgiro: 8902.32.65231 - Postgiro: 3 90 66 33
Bankforbindelse: A.s. Nordlandsbanken

Smykkesteinliperi — Steinsamling
Kjøp/salg stein og mineraler
Maskiner og utstyr for steinsliping til
hobby og industri
Halvfabrikata til smykkeleging

BE OM KATALOG

eller Godthåb som Hans Egede opprinnelig kalte stedet. Peter Appel jobber ved Grønlands Geologiske Undersøkelse og satt en høstdag bøyd over mikroskopet sitt. Der hadde han en steinskive som var 3/100 mm tykk. Det var ingenting som skulle tilsi at denne steinskiven skulle være annerledes enn andre prøver geologen hadde arbeidet med. Da lyset brøt gjennom den tynne steinskiven strålte blå, grønne og gyldne farger ut av denne uanselige grå steinen. Etter ytterlige finsliping var all tvil feid til side. Dette var en helt ny smykkestein hvis alder ble beregnet til et sted mellom 2,8 og 3 milliarder år. Et gullsmedfirma gikk sammen med andre eksperter god for stenens egenskaper til bruk i smykker.

Bergarten finnes utbredt over hele området, men den spesielle utgaven blir særdeles flott ved sliping og polering - en dypsort matrix med lyn i gyldne og andre farger som beveger seg i steinen når man dreier den i lyset. Peter appel kalte stenen Nuukit. Men man innså at stenen ikke kunne markedsføres under et navn som fikk folk til å tenke på radioaktivitet («nuuke = atombombe)

ble den omdøpt til Nuummit som på grønlandsk betyr fra Nuuk, stenen som kommer fra Nuuk, det grønlandske navnet på Godthåb. Peter Appel vil ikke si nøyaktig hvor forekomsten befinner seg, men det er et sted på øyene mellom Nuuk og Færingehavn.

Nuummit er en bergart som består nesten bare av orthorhobiske amfiboler - anthophyllitt og gedritt, forskjellen mellom dem er bare aluminiumsinnholdet. Ved høy temperatur er de blandbare, men ved fallende temperatur skilles de - det skjer en avblanding så mineralene danner veldig tynne lameller i mineralcornene. Dannelsen av labradorisen skjer altså under «størkingen» av vulkansk materiale som ved bevegelse i jordskorpen kommer under høyt trykk og temperatur 10 000 m nede i jordskorpen. Derved endrer den sammensetning og omkrystalliseres under metamorfosen. Bergarten har en grå og kjedelig overflate og er vanskelig å skille fra de andre bergartene som finnes på Grønland. Det er lamellene som gir Nuummiten dens indre fargespill. Når lyset treffer lamellene og kastes tilbake oppstår det en interferens som

GEO-INSTRUMENT

Inneh.: Wolfgang Sekanina

Steinhule

**N 4880 Skudeneshavn - Tlf. 048 29140 kl. 11.00-18.00
ved fergekai til Stavanger**

Sender over hele landet, 10 dgr. returret

MIKROSKOPER, FOTOMIKROGRAFI, GEIGERTELLERE, UV-LAMPER

MINERALESKER - MONTASJEKITT - MINERALSTANDS

I BUTIKKEN: GODT UTVALG I NORSKE OG UTENLANDSKE MINERALER

medfører at man oppfatter forskjellige farger fra gyllent over kobber til rødt og fiolett, fra sølv over grønt til blått. Det virker som om fargeskiftet skjer ved fallende temperatur med blått som det «kjøligste». Ofte finnes kun en farge i en sten, men man finner også stener med flere eller alle farger. Lamellens størrelse varierer fra få mm til flere cm (sjeldent) og ofte er de større korn zonare med en farge i centrum og en annen farge utenfor. Til smykkebruk er lameller på 3-5 mm godt egnet, men det er mange muligheter.

Med bergartenes sammensetning anthofyllitt/gedritt og ofte noen sulfider er det antageligvis hundrevis av tonn med Nuummit i Godthåbsfjordsområdet og sydpå. men kun en ganske liten del er egnet til smykkematerialet d.v.s. viser lameller og labradorisens. Her ligger lamellene tilfeldig orientert og materialet kan være litt porøst og sulfidholdig. Av dette er det igjen bare en ganske liten del som er det RIKTIGE smykkematerialet. Her har vi en helt tett matrix, ingen sulfider eller porøse områder og lamellene ligger orientert. Ved saging i den riktige retningen fremkommer her et virkelig flott spill. Ved polering får stenen den helt riktige bakgrunnen den dyp-sorten matrixen. Stenen finnes både i India, Canada og sannsynligvis også i Sverige.

Den grønlandske lovgivning gir en kommune mulighet til å legge hånd på en forekomst av smykkestein til fordel for lokalbefolkningen, slik at man kan etablere hjemmeproduksjon. Grønlanderne har lov til å samle inn og bearbeide steinen på hobbybasis. Dette blir gjort i Nuuk kommune. Grønlanderne kjenner fjorden ut og inn som sin egen bukselomme

fra fiske og fangst. De har funnet spredte forekomster av Nuummit. Det er ikke tillatt å utføre materiale i rå tilstand, kun som ferdige smykker. Det betyr igjen at møter man Nuummit på messer er det ulovlig utført materiale. Her i Nuuk har kommunen opprettet produksjonsselskapet «NUUMMIT NUUK A/S» hvor lokale folk er utdannet til steinsliping under Gorm Jenssens kyndige ledelse. Det er også tilknyttet en gullsmed og lokal elev under utdanning. Det er altså satset mye på å skape muligheter for lokal smykkeindustri, brukt store midler for å markedsføre Nuummitsmykker ute i den store verden og fremstiller nå smykker man kan være bekjent av å vise fram.

Sommeren 1983 dro Peter Appel til Godthåbs-fjorden for å lete etter flere Nuummitforekomster. Ryktene hadde gått i forveien og forskeren Peter Appel befant seg plutselig i en slags Klondyke-atmosfære hvor hyppige oppringninger fra danske og utenlandske oppkjøpere var hverdagskost. Til og med fra Idar Oberstein kom det bud etter Nuummitprøver. Peter Appel tok bare med seg et par assistenter det siste stykket til funnstedet. Likevel må noen ha fått kjennskap til forekomsten for ganske nylig dukket Nuummit opp på en messe i Danmark. Markedet for smykkesteiner er konservativt og salgssjefen for Nuummit tror ikke at den nye smykkesteinen når sitt rette prisnivå før om et par år.

Dessverre har initiativrike personer pirateksportert smykkesteinsmateriale som ikke stammer fra Nuummitprosjektet, til sliperier i Vest-Tyskland. Dette medfører at nå vises smykker til dumpingspriser på

messer og andre steder. Den daglige leder av prosjektet Hans Gram forteller at pirateksportert Nuummit for 500 kr. svarer til Grønlandske smykker for 50000 kr. med andre ord en halv arbeidsplass som dermed kanskje går tapt.

Man vil naturligvis ikke ramme den slipeglade turist som gjerne vil ha en klump Nuummit med hjem til sitt eget smykke. Men hvis pirateksporten ikke blir stoppet er det katastrofalt for Nuummitprosjektet i Nuuk. Derfor prøver man naturligvis med alle midler å finne fram til «synderne» så det ikke går på samme måte som med tugtupiten fra Narsaq. Nuummit er særpreget nok til å stå fram på smykkemarkedet som en grønlandsk spesialitet, men hvis markedet oversvømmes av billige smykker eller rå Nuummit faller grunnlaget vekk for de prisene som kan bære den grønlandske produksjonen. Det vil, sett med grønlandske øyne være enda et oevrgrep mot et etnisk mindretall å la kampanjen mot selskinn som har berøvet utro-

lig mange fangere deres eksistensgrunnlag.

Godthåbsfjorden har jo levert andre smykkestenener - best kjent er vel Grønlanditt - som er fuchsit-holdig kvarsitt eller calsedon - gullsmedene kaller den en aventurinkvarts. Den er kjent fra hele verden, men den beste kvaliteten fra Godthåbsfjorden er særdeles tett og har en fin mørk eplegrønn farge. Grønlanditt er opprinnelig brukt på columbit fra Ivingtut, men det er visst glemt nå. Sannsynligvis vil det i de kommende år bli presentert flere nyheter herfra. En mulighet er den kvartsbåndete jernmalmen fra Isua.

Ironisk nok kunne geologene ha betraktet Nuummiten i ro og mak på Mineralogisk Museum i København. I kjelleren der ligger noen steiner som geologen L. K. Giesecks brakte med seg fra kanoekspedisjonen i Godthåbsfjorden i 1810.

Kilder:

Kog-Nytt april 1987/Illustrert vitenskap nr. 3, 1987

STENKJELLEREN rock shop

MINERALER, SLIPEUTSTYR, RÅSTEIN
SKIVER, INNFATNINGER, CABOCHONER.

Åpent:
08.30 - 15.30

STOR 50 SIDERS KATALOG

Medlem
N.M.F.

Tilsendes for 15 kr. som fratrekkes bestilling.

C. ANDERSEN & CO.

A.B.C. Gatn 5, 4000 Stavanger - Tlf. (04) 52 08 82

